

Ірина Круп'як,

аспірант

ПРОБЛЕМИ ДЕПРЕСИВНОСТІ ТЕРИТОРІЇ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Період незалежності України характеризуються тенденцією безпрецедентного зростання регіональних диспропорцій за усіма важливими економічними та соціальними показниками. В результаті чого виникають так звані депресивні території, рівень розвитку яких за даними показниками є найближчими серед територій відповідного типу [1].

Окремі аспекти регіонального розвитку та проблеми депресивності територій розглядалися в працях М.І. Данилишина, М.І. Долішнього, Ю.В. Макогона, В.І. Пили, С.А. Романюка. Однак, на сьогодні, не з'ясовані основні причини виникнення таких регіональних диспропорцій та шляхи подолання депресивності територій.

В умовах глибокої соціально-економічної кризи зусилля держави були спрямовані на забезпечення макроекономічної стабілізації. У галузевому розрізі головна державна підтримка була спрямована у металургійну (для зростання експортного потенціалу) та вугільну (для підтримання соціальної стабільності) промисловість. Оскільки ці галузі мають високий ступінь локалізації у східних областях, тому саме на них була спрямована увага та фінансова підтримка держави. В той же час у західних і центральних регіонах відбувалася деіндустріалізація, що супроводжувалася масштабним безробіттям. За таких обставин диспропорції у регіональному розвитку постійно зростали. Так у східних і південно-східних регіонах сконцентрувалася лівова частка економічного потенціалу держави на 5 регіонів (Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька і Харківська області) припадає понад 40 % основних засобів країни, понад 35 % виробництва валової доданої вартості, понад 55 % виробництва промислової продукції, понад 22 % виробництва сільськогосподарської продукції, майже третина обсягу інвестицій в основний капітал.

Протягом 2004 року промисловий сектор економіки України забезпечував досить високі темпи розвитку – обсяг промислового виробництва в цілому по

Україні зріс порівняно з попереднім роком на 12,5 %. Найбільший приріст одержано в машинобудуванні (28,0 %). целюлозно-паперовій та поліграфічній промисловості (25,9 %), виробництві деревини та виробів із неї (25,5 %), харчовій промисловості та переробці сільськогосподарських продуктів (12,4 %).

Галузеві особливості зростання промислового виробництва зумовили його регіональну диференціацію. У 2004 році забезпечено приріст промислового виробництва в усіх регіонах, за винятком Одеської та Херсонської областей. Найбільше зросли обсяги промислового виробництва в Автономній Республіці Крим (на 28,2 %), Кіровоградській (33,8 %), Закарпатській (27,4 %), Волинській (22,5 %) областях та Севастополі (25,8 %). У першому кварталі 2005 року темпи зростання промислового виробництва в цілому по Україні знизились – цей показник за січень-березень становив 7,1 % порівняно з відповідним періодом попереднього року. При цьому дуже суттєво збільшилась регіональна диференціація цього показника: найбільшим був приріст у Херсонській (45 %) і Хмельницькій (26,7 %) областях та в АР Крим. Водночас скоротилися обсяги промислового виробництва у Львівській (на 0,4 %), Полтавській (1,2 %), Донецькій (5,4 %) Чернівецькій (8,8 %) та особливо Тернопільській (на 23,6 %) областях (див. табл.1).

Особливо нестійкими тенденціями характеризується розвиток у регіонах однієї з найважливіших складових економіки країни – сільського господарства. Це пов'язано насамперед із безпосередньою залежністю цієї галузі (передусім рослинництва) від природнокліматичних умов. Проте не слід недооцінювати вплив (в умовах України можна говорити про відсутність адекватного впливу) на розвиток сільською господарства державного регулювання цієї стратегічної галузі.

У 2004 році у сільському господарстві обсяг валової продукції збільшився в цілому в державі на 19,1 %. Рівень виробництва попереднього року перевищено всіма регіонами країни, з них найбільше у Миколаївській (на 54,1 %), Одеській (46,8%) та Херсонській (46,1 %) областях. Такі результати досягнуті за рахунок рослинництва, де розширено посівні площі й змінено їхню структуру в поєднанні із найвищою за останні 11 років урожайністю зернових. При цьому слід пам'ятати, що високі показники приросту в минулому році розраховані порівняно із 2003 роком.

Цей рік характеризувався суттєвим скороченням обсягів сільськогосподарською виробництва, пов'язаним із різким зменшенням виробництва зернових культур через несприятливі погодно-кліматичні умови.

Значно зросла регіональна диференціація за питомими показниками економічного та соціального розвитку. Зокрема, за узагальнюючим індикатором рівня економічного розвитку *показником обсягу виробництва валової доданої вартості на одну особу* – різниця між максимальним і мінімальним його значенням зросла з 2,7 раза у 1997 році до 6 і раза у 2004 році. Без урахування Києва така диференціація у 2004 році становила 2,3 раза.

Таблиця 1

Темпи приросту основних економічних показників у регіонах України у 2004- першому кварталі 2005 років, %*

	Обсяг промислової продукції		Обсяг продукції сільського господарства		Обсяг підрядних робіт у будівництві		Обсяг роздрібного товарообігу підприємств торгівлі та ресторанного господарства	
	2004 рік	січень-березень 2005 року	2004 рік	січень-березень 2005 року	2004 рік	січень-березень 2005 року	2004 рік	січень-березень 2005 року
АРК	28,2	21,9	12,7	11,1	19,2	6,3	26,5	27,5
Вінницька	11,7	6,6	15,3	0,3	28,6	-16,1	16,5	16,8
Волинська	22,5	13,7	10,2	6,5	8,4	1,9	19,7	17,9
Дніпропетровська	10,3	12,1	21,6	17,1	32,5	-7,9	22,1	15,4
Донецька	12,5	-5,4	33,5	12,3	26,0	-3,4	24,1	20,2
Житомирська	18,5	14,3	10,7	7,3	4,7	13,8	-13,1	13,6
Закарпатська	27,4	18,7	3,1	-2,1	54,1	-10,4	17,3	18,0
Запорізька	18,7	15,0	33,6	10,7	15,4	-22,2	25,4	32,2
Івано-Франківська	10,9	6,0	2,1	-5,0	14,5	10,5	9,7	20,7
Київська	16,4	16,9	6,8	11,9	22,2	3,0	9,3	4,5
Кіровоградська	33,8	16,4	21,9	-22,0	65,7	-11,5	11,8	20,3
Луганська	10,8	6,6	12,5	-1,3	8,5	-10,6	31,1	42,9
Львівська	9,2	-0,4	1,3	0,1	8,7	-19,3	12,1	14,4

Миколаївська	15,1	13,1	54,1	2,4	4,6	-0,8	22,6	20,1
Одеська	-3,0	1,6	46,8	4,3	6,2	7,1	33,4	16,1
Полтавська	10,1	-1,2	28,6	1,0	4,5	-12,9	9,3	6,5
Рівненська	14,6	15,0	11,3	0,4	23,3	-46,8	11,7	18,2
Сумська	7,6	19,4	10,0	-2,1	12,1	-18,6	12,2	15,1
Тернопільська	1,7	-23,6	7,5	-3,9	18,4	8,9	15,5	20,3
Харківська	16,1	11,5	15,2	0,3	14,6	-13,5	24,1	22,6
Херсонська	-2,3	45,0	46,1	15,5	23,7	-18,1	18,8	15,1
Хмельницька	13,1	26,7	23,3	-8,7	17,9	-43,4	14,3	12,6
Черкаська	11,5	9,7	21,4	13,0	60,9	-21,4	13,2	10,5
Чернівецька	6,1	-8,8	10,9	-2,7	18,0	-4,0	10,2	15,2
Чернігівська	9,9	6,9	15,6	4,1	3,5	-12,9	14,2	8,6
Київ	18,6	17,9	-	-	13,2	2,9	-27,8	19,7
Севастополь	25,8	10,9	-	-	0,1	-32,8	22,1	28,7
Україна	12,5	7,1	19,1	-10,2	17,3	-5,9	20,8	18,6

* За даними Держкомстату України

Зберігаються суттєві регіональні диспропорції за обсягом промислового виробництва на одну особу – коефіцієнт варіації за цим показником впродовж останніх років становить понад 10 разів і демонструє тенденцію до різкого зростання в останні 2 роки. Зокрема, регіональна диференціація за показником обсягу реалізованої промислової продукції на одну особу за січень-лютий 2005 року становила 94 рази (14227 тис. грн. у Донецькій області та 151,4 тис. грн. у Чернігівській області).

Суттєвою є регіональна диференціація за основними соціальними параметрами. Варіація за розміром середньомісячної заробітної плати у 2004 році між регіонами становила 2,5 рази. що обумовлено структурними особливостями економіки регіонів. Дуже відмінною є ситуація в регіонах зі станом ринку праці й безробіття. Так, коефіцієнт варіації безробіття в Україні за методологією МОП у 2004 році (між Черкаською та Одеською областями) становив 1,8 рази. а з урахуванням Києва – 2,5 рази.

Як наслідок проблема депресивності територій (рівень розвитку яких за вище згадуваними показниками є найнижчим) залишається достатньо актуальною на

сьогодні. На нашу думку для стимулювання розвитку депресивних територій доцільно:

1) забезпечити цільове спрямування державних капіталовкладень у розвиток виробничої, комунікативної та соціальної інфраструктури цих територій;

2) надати державну підтримку, у тому числі фінансову, малим підприємствам, сприяти формуванню об'єктів інфраструктури розвитку підприємств, таких як бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні та консалтингові центри, венчурні фонди;

3) спрямувати міжнародну технічну допомогу на розв'язання актуальних соціально-економічних та екологічних проблем;

4) сприяти зайнятості населення, забезпечити цільове фінансування програм перекваліфікації та професійного розвитку трудових ресурсів, удосконалити соціальну сферу, зокрема житлове будівництво, охорону здоров'я та охорону довкілля.

Література:

1. Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 8 вересня 2005 року №2850-IV

2. Зміцнення потенціалу регіонів та шляхи подолання диспропорцій регіонального розвитку Матеріали "круглою столу" / За ред. З.С. Варналія. – К НІСД 2004 -82 с

3. Україна стратегічні пріоритети Аналітичні оцінки – 2004 / За ред. А.С Гальчинського. – К НІСД, 2004. – с. 116-156.